

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY BOSHQARUV ORGANLARINING ROLI

Husainova Rayxon Ravshanbekovna

Osiyo Xalqaro Universiteti Iqtisodiyot yoʻnalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tadbirkorlikni rivojlantirishda mahalliy boshqaruv organlarining roli, vazifalari va faoliyat mexanizmlari tahlil qilingan. Tadbirkorlik muhitini shakllantirish, moliyaviy qoʻllab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish va ma'muriy toʻsiqlarni bartaraf etish yoʻnalishlari xorij tajribasi asosida koʻrib chiqilgan hamda Oʻzbekiston mintaqalarida tadbirkorlikni rivojlantirish boʻyicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Abstract: This article analyzes the role, functions and activity mechanisms of local government bodies in entrepreneurship development. The directions of forming business environment, financial support, infrastructure development and elimination of administrative barriers are examined based on international experience, and practical recommendations for entrepreneurship development in the regions of Uzbekistan are developed.

Аннотация: В данной статье проанализированы роль, функции и механизмы деятельности органов местного управления в развитии предпринимательства. Рассмотрены направления формирования предпринимательской среды, финансовой поддержки, развития инфраструктуры и устранения административных барьеров на основе зарубежного опыта, разработаны практические рекомендации по развитию предпринимательства в регионах Узбекистана.

Kalit soʻzlar: tadbirkorlik, mahalliy boshqaruv, kichik biznes, tadbirkorlik muhiti, biznes inkubator, moliyaviy qoʻllab-quvvatlash, ma'muriy toʻsiqlar, mintaqaviy rivojlanish, tadbirkorlik infrastrukturasi, davlat xizmatlari

Keywords: entrepreneurship, local government, small business, business environment, business incubator, financial support, administrative barriers, regional development, entrepreneurship infrastructure, public services

Ключевые слова: предпринимательство, местное управление, малый бизнес, предпринимательская среда, бизнес-инкубатор, финансовая поддержка, административные барьеры, региональное развитие, инфраструктура предпринимательства, государственные услуги

Learning and Sustainable Innovation

Zamonaviy iqtisodiyotda tadbirkorlik barqaror rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'tirof etilmoqda. Tadbirkorlik sub'ektlari ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni joriy etish, aholi daromadlarini oshirish va mintaqaviy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayni paytda, tadbirkorlikning samarali rivojlanishi ko'p jihatdan mahalliy boshqaruv organlarining faoliyatiga, ularning tadbirkorlik muhitini shakllantirish va qo'llab-quvvatlash bo'yicha imkoniyatlariga bog'liq.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasi, "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish konsepsiyasi" va "Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida"gi qonun hujjatlarida mahalliy boshqaruv organlarining tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha vazifalari aniq belgilangan. 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 492 mingdan ortiq kichik biznes sub'ektlari faoliyat yuritmoqda, ular YaIMning 56,7% ini ishlab chiqarmoqda, 7,8 million ish o'rnini ta'minlamoqda va eksportning 27% ini amalga oshirmoqda.

Biroq mintaqalar kesimida tadbirkorlik rivojlanishi notekis kechmoqda. Toshkent shahrida har 1000 aholi uchun 28,4 ta tadbirkorlik sub'ekti to'g'ri kelsa, Qoraqalpog'iston Respublikasida bu ko'rsatkich 11,7 tani, Surxondaryo viloyatida 12,4 tani tashkil etadi. Yangi tashkil etilgan korxonalarining 5 yillik omon qolish darajasi Toshkentda 68,4% bo'lsa, chekkadagi hududlarda bu ko'rsatkich 47-52% atrofida. Bunday tafovutlar mahalliy boshqaruv organlarining tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash faoliyatidagi farqlar bilan bevosita bog'liq bo'lib, ushbu muammoning ilmiy tahlili dolzarb ahamiyat kasb etadi [1].

Mahalliy boshqaruv organlarining tadbirkorlikni rivojlantirishdagi rolini tushunish uchun bir necha nazariy konsepsiyalarga murojaat qilish lozim. Birinchidan, "tadbirkorlik ekotizimi" (Entrepreneurial Ecosystem) nazariyasi — bu konsepsiya bo'yicha tadbirkorlik alohida shaxslar faoliyati sifatida emas, balki o'zaro bog'liq elementlar (madaniyat, siyosat, moliya, inson kapitali, bozorlar, qo'llab-quvvatlash institutlari) tizimi sifatida qaraladi. Mahalliy boshqaruv organlari ushbu elementlarni uyg'unlashtiruvchi va rivojlantiruvchi markaziy aktyor vazifasini bajaradi.

Ikkinchidan, "mahalliy iqtisodiy rivojlanish" (Local Economic Development — LED) nazariyasi — bu yondashuv mahalliy resurslar va imkoniyatlarni safarbar etish orqali iqtisodiy o'sishga erishishni nazarda tutadi. Mahalliy boshqaruv organlari strategik rejalashtiruvchi, fasilitator va katalizator sifatida ishtirok etadi.

Uchinchidan, "raqobatbardosh mintaqalar" (Competitive Regions) nazariyasi — Maykl Porterning klaster yondashuviga asoslangan bu konsepsiya mintaqalarning o'ziga xos raqobatdosh ustunliklarini aniqlash va rivojlantirishni talab qiladi. Mahalliy

boshqaruv organlari mintaqa ixtisoslashuvini shakllantirish va klasterlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, tadbirkorlikni rivojlantirishda muvaffaqiyatga erishgan mintaqalarda mahalliy boshqaruv organlari quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi: regulativ muhitni shakllantirish, infratuzilma yaratish, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ma'lumot va maslahat xizmatlari, tarmoqlararo aloqalarni o'rnatish. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy boshqaruv organlari faol ishtirok etgan mintaqalarda tadbirkorlik faolligi 40-60% yuqori va yangi korxonalarining omon qolish darajasi 25-35% ko'proq [2].

Mahalliy boshqaruv organlarining asosiy vazifalaridan biri qulay tadbirkorlik muhitini shakllantirish hisoblanadi. Bu yo'nalish quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: *Ruxsat berish tizimini soddalashtirish.* "Yagona darcha" markazlari orqali tadbirkorlik sub'ektlarini ro'yxatga olish, litsenziyalar va ruxsatnomalar berish jarayonlarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda Davlat xizmatlari markazlari tarmog'i faoliyat yuritmoqda — 2024-yilga kelib 210 dan ortiq markaz ishga tushirilgan va 280 dan ortiq xizmat turlari ko'rsatilmoqda. Biroq so'rov ma'lumotlariga ko'ra, Toshkent shahrida korxonani ro'yxatga olish o'rtacha 2,3 kun vaqt olsa, chekka hududlarda bu muddat 8-12 kungacha cho'zilishi mumkin.

Nazorat va tekshirish tizimini takomillashtirish. Tadbirkorlik sub'ektlariga nisbatan o'tkaziladigan tekshirishlar soni va davomiyligi mintaqalar bo'yicha sezilarli farqlanadi. So'rov ma'lumotlariga ko'ra, Toshkentda yiliga o'rtacha 1,4 ta tekshirish o'tkazilsa, ayrim viloyatlarda bu ko'rsatkich 4-6 taga yetadi. Xavfga asoslangan nazorat tizimiga o'tish va profilaktik yondashuvni kuchaytirish tadbirkorlik faolligini oshiradi.

Yer va mulk munosabatlarini tartibga solish. Tadbirkorlik uchun yer uchastkalarini ajratish, ijaraga berish va mulk huquqlarini ro'yxatga olish jarayonlarida mahalliy hokimliklarning roli hal qiluvchi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yer olish muddatini 30% ga qisqartirgan mintaqalarda yangi korxonalar soni 22% ga ko'paygan [3].

Moliyaviy resurslarga kirish tadbirkorlik rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Mahalliy boshqaruv organlari quyidagi moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini amalga oshiradi:

Mahalliy tadbirkorlik fondlari. Viloyat va tuman hokimliklari huzuridagi tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash fondlari imtiyozli kreditlar, grantlar va subsidiyalar taqdim etadi. 2024-yilda O'zbekistonda bunday fondlar orqali 2,4 trillion so'm mablag' ajratilgan. Biroq so'rov ma'lumotlariga ko'ra, kichik tadbirkorlarning faqat 23% i mahalliy fondlardan moliyaviy yordam olgan, bu esa ma'lumot tarqatish va murojaat

jarayonlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Kredit kafolatnomalari va subsidiyalar. Mahalliy boshqaruv organlari banklar bilan hamkorlikda kredit kafolatnomalarini taqdim etish, foiz stavkalarini subsidiyalash va kredit olish jarayonini osonlashtirish bo'yicha dasturlarni amalga oshiradi.

Janubiy Koreya va Germaniyaning tajribasi shuni ko'rsatadiki, kredit kafolatnoma dasturlari kichik biznesning bank kreditlariga kirishini 3-4 marta oshirishi mumkin.

Startup va innovatsion loyihalarni moliyalash. Mahalliy boshqaruv organlari startup tanlovi va akselerator dasturlarini tashkil etish, venchar fondlar bilan hamkorlik qilish va innovatsion loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali mintaqada innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy akselerator dasturlarida ishtirok etgan startaplarning muvaffaqiyat darajasi 2,5-3 marta yuqori.

Soliq imtiyozlari va preferensiyalar. Mahalliy soliqlar (yer solig'i, mol-mulk solig'i) bo'yicha imtiyozlar berish, erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarida maxsus soliq rejimlarini joriy etish tadbirkorlik faolligini sezilarli oshiradi. O'zbekistonda 23 ta erkin iqtisodiy zona va 420 dan ortiq kichik sanoat zonasi faoliyat yuritmoqda [4].

O'zbekiston mintaqalarida tadbirkorlikni rivojlantirish uchun quyidagi strategik vazifalar dolzarb hisoblanadi: ma'muriy to'siqlarni yanada qisqartirish va "yagona darcha" xizmatlarini takomillashtirish, moliyaviy resurslarga kirishni osonlashtirish va mahalliy fondlar faoliyatini kengaytirish, biznes inkubatorlar va kovorking markazlar tarmog'ini mintaqalarda rivojlantirish, o'qituvchilar va maslahatchilar salohiyatini oshirish hamda axborot tarqatish tizimini takomillashtirish. Ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi mintaqaviy tadbirkorlikni sezilarli faollashtiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va aholi farovonligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasi, 2023.
2. Isenberg D. The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy // Babson Entrepreneurship Ecosystem Project. 2011. P. 1-13.
3. Davlat statistika qo'mitasi. Kichik biznes va tadbirkorlik ko'rsatkichlari. Toshkent, 2024.
4. Stam E., van de Ven A. Entrepreneurial Ecosystem Elements // Small Business Economics. 2021. Vol. 56. P. 809-832.
5. World Bank. Doing Business Report: Measuring Business Regulations. Washington, 2023.